

Marlena Stradomska

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0002-2294-856X

DOI: 10.5604/01.3001.0013.1601

Profilaktyka XXI wieku - problem samobójstwa a dostęp do broni palnej – analiza suicydologiczna

Prophylaxis of the 21st century – suicide problem and access of firearms – suicidological analysis

Słowa kluczowe: profilaktyka, bezpieczeństwo, samobójstwa, dostęp do broni palnej

Key words: prevention, safety, suicides, access to firearms

Abstrakt

Bezpieczeństwo XXI wieku jest bardzo ważną kwestią związaną z interdyscyplinarnym podejściem do niniejszego tematu. Niniejszy artykuł związany z profilaktyką XXI wieku a problemem samobójstwa, w tym dostępie do broni palnej. Analiza suicydologiczna w tym przypadku opiera się na zdefiniowaniu kwestii profilaktyki bezpieczeństwa oraz dostępności broni palnej w danym kraju. Generalnie jest bardzo wielu specjalistów, którzy zajmują się tematyką samobójstwa, zdrowiem publicznym i społecznym, profilaktyką, prewencją, środkami zaradczymi, jednak w dalszym ciągu problem samobójstwa jest obecny. Według Komendy Głównej Policji czy Głównego Urzędu Statystycznego, można wyróżnić coraz większą liczbą samobójstw. Kampanie społeczne i akcje mające na celu zwiększyć bezpieczeństwo w różnych krajach są w dalszym ciągu niewystarczające. Wiele krajów zaczyna i kontynuuje realizowanie profilaktyki związanej z przeciwdziałaniem samobójstwom. Bardzo ważną kwestią, która będzie poruszana w tym artykule jest dostęp do broni palnej – jako środka, który jest śmiertelny. Nie zawsze osoba, która decyduje się na samobójstwo, chce umrzeć, a mianowicie jeżeli osoba jest zdecydowana na samobójstwo może użyć w wielu różnych środków (leki, skok z wysokości, trucizna itd.). Nie zawsze

przyczyniają się one do nieodwracalnego stanu, czyli śmierci. Jednak użycie broni palnej powoduje to, że nie ma odwrotu od samobójstwa, nie ma odwrotu od śmierci. Zatem powrót do stanu zdrowia jest zazwyczaj niemożliwy. Próba samobójcza z użyciem broni kończy się bardzo tragicznie - śmiercią albo stałą niepełnosprawnością. W związku z powyższym praca ma charakter teoretyczno-praktyczny, gdyż można wskazać różnorodne kwestie związane z profilaktyką oraz zapobieganiem samobójstwom.

Abstract

Security of the 21st century is a very important issue related to the interdisciplinary approach to this topic. This article is related to the prevention of the 21st century and the problem of suicide, including access to firearms. The suicidological analysis in this case is based on defining the issue of security prevention and the availability of firearms in a given country. Generally there are many specialists who deal with the subject of suicide, public and social health, prevention, prevention, remedies, but the problem of suicide is still present. According to the Headquarters of the Police or the Central Statistical Office, there is an increasing number of suicides. Social campaigns and actions to increase security in various countries are still insufficient. Many countries start and continue to implement prevention related to suicide prevention. A very important issue that will be raised in this article is access to firearms - as a means that is lethal. It is not always the person who decides to commit suicide, he wants to die, namely if a person is determined to commit suicide, he can use many different means (drugs, jump from a height, poison, etc.). They do not always contribute to an irreversible state, i.e. rubbish. However, the use of firearms means that there is no turning back from suicide, there is no turning back from death. Therefore, a return to health is usually impossible. The suicide attempt with the use of a weapon ends very tragically - death or permanent disability. In connection with the above, the work is of a theoretical and practical nature, as it is possible to indicate various issues related to prevention and suicide prevention.

Profilaktyka a bezpieczeństwo

W nauce jest bardzo wiele pojęć dotyczących bezpieczeństwa, które są wieloznaczne i nie mają jednorodnej struktury definicyjnej. Takim samym pojęciem jest bezpieczeństwo, które rozumiane jest jako pojęcie wieloznaczne, które znajduje swoje zastosowanie w wielu

dyscyplinach naukowych.¹ Może być ono traktowane zupełnie inaczej, w każdym aspekcie, jednakże *meritum* sprowadza się do jednej kwestii, a mianowicie traktowanie bezpieczeństwa jako brak zagrożeń. Podejmując temat bezpieczeństwa w naukach prawnych i naukach politologicznych pojęcie to jest traktowane szerzej. Bezpieczeństwo jest często utożsamiane jako stan, który gwarantuje, że osoba będzie poprawnie funkcjonowała w zagrażającym świecie. Bardzo często naukowcy, w tym Majer (2012), uważają że definicja ta, jest bardzo ogólna i może ona dotyczyć wielu kwestii, które nie do końca mogą być adekwatne w każdej sytuacji.² Oprócz bezpieczeństwa w ujęciu psychologicznym, które może być rozpatrywane jako potrzeba, ale i wartość.³ Warto pamiętać o takich kwestiach jak: pokój na świecie, stabilność w kraju, ale też możliwość rozwoju jednostek oraz podejmowania różnorodnych czynności. W psychologii brak niebezpieczeństw może być związany z dobrostanem jednostki. Brak spokoju i spełnienia podstawowych potrzeb może skutkować tym, że osoba będzie odczuwała negatywne emocje, lęk, niepokój czy alienację. Natomiast inni uważają, że bezpieczeństwo stanowi podstawową potrzebę człowieka, mającą istotne znaczenie dla podejmowanych przez niego aktywności czy też decyzji.⁴ W teoriach potrzeb bezpieczeństwo rozumiane jest „jako kategoria formalna składająca się z konkretnych potrzeb bądź jako potrzeba, której treść wiąże się z zapewnieniem podstawowych warunków psychicznych”. W teorii psychoanalitycznej potrzeby determinują to, że osoba dąży do osiągnięcia określonego celu, jest to motywator do tego, aby zrealizować dane zadanie.⁵

Trudno wyobrazić sobie jednostkę lub społeczeństwo, które funkcjonuje wyłącznie – opierając się głównie na aspektach opartych na niebezpieczeństwie. Chociaż w dywagacjach historycznych oraz obecnych czasach na porządku dziennym są takie przykłady (wojna, przemoc, bieda, prześladowanie, brak zdrowia), jednakże mogą być to dystraktory, które uniemożliwiają rozwój. Kwiatkowska, Siudem (2011) w książce *Człowiek w środowisku pracy*, poruszają kwestie bezpieczeństwa w aspekcie pracy zawodowej. Bezpieczeństwo jest nie tylko ważne dla jednostki, grup czy społeczeństwa, bowiem ma on także charakter globalny. Zagrożenia mogą być skierowane na zewnątrz i do wewnątrz; tak samo powinny

¹ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo jednostki*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2014, s. 65–106.

² P. Majer, W poszukiwaniu uniwersalnej definicji bezpieczeństwa wewnętrznego, „Przegląd bezpieczeństwa wewnętrznego” 2012, nr 7(4) s. 11–18.

³ T. Mądrzycki, *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 1996, s. 27.

⁴ A. Bańka, *Społeczna psychologia środowiskowa*, SCHOLAR, Warszawa 2002, s. 184–222.

⁵ R. Klamut, *Bezpieczeństwo jako pojęcie psychologiczne*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej: Ekonomia i Nauki Humanistyczne” 2012, nr 286. s. 41–51.

być skierowane niezbędne działania w celu ich likwidowania. Niestety w wymienionym przykładzie stworzenie jednorodnej profilaktyki jest nie możliwe. Samobójstwo jest wielowymiarowym procesem, którego nie da się przewidzieć. Można wyróżnić symptomy oraz tendencje samobójcze, jednakże nie ma jednego sposobu na weryfikację zamiarów samobójczych. Nie sposób wskazać na to, że środowisko ulega ciągłym przeobrażeniom, szczególnie pod wpływem rozwoju cywilizacji, przemysłu, nauki czy technologii. Rozwój i ewolucja interdyscyplinarności dziedzin, kształtowanie się nowych sektorów gospodarczych, udziału wiedzy, ogólnoświatowa konkurencja i różnorodne zagrożenia cywilizacyjne bezpośrednio dotyczą człowieka, który musi zmagać się z wyzwaniem XXI wieku. Kwestia samobójstwa jest tematem, który jest analizowany przez badaczy z dziedziny: medycyny, socjologii, psychologii czy prawa. Jednakże w dalszym ciągu ilość prób samobójczych się nie zmieniła, nie istnieje także poprawnie stworzona profilaktyka, która mogłaby uratować ludzi przed samobójstwem.⁶

Dostęp do broni palnej a samobójstwo

Dostęp do broni palnej powinien być w wielu aspektach kontrolowany, gdyż użycie broni grozi niebezpieczeństwem w wieloaspektowym wymiarze. Według danych Centra Kontroli i Prewencji Chorób z 2015 roku (Centres for Disease Control and Prevention) broń palna jest używana w ponad połowie wszystkich samobójstw. Ze statystyk wynika, że próby samobójcze z udziałem broni są ponad 45 razy bardziej śmiertelne niż próby z udziałem leków, około 30 razy bardziej śmiertelne niż próby związane z samookaleczaniem ciała i innymi sposobami. Ponadto, w przeciwieństwie do innych metod, samobójstwo z bronią palną jest łatwe i wymaga niewielkiego planowania. To kolejna przesłanka do tego, że użycie broni może mieć miejsce wówczas, gdy na jednostkę działają duże emocje, jest pod wpływem innych osób czy w afekcie. Osoby próbujące popełnić samobójstwo wykorzystując tę metodę nie mają możliwości zrewidowania lub zatrzymania danego zdarzenia.⁷

Różnice międzypłciowe w aspekcie suicydalnym są znaczące. Faktem jest to, że kobiety próbują popełnić samobójstwo nawet trzy razy częściej niż mężczyźni, ale to oni częściej giną w sytuacji suicydalnej. Mężczyźni są cztery razy bardziej narażeni na śmierć

⁶ G. E. Kwiatkowska, A. Siudem, *Człowiek w środowisku pracy*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011, s. 11–15.

⁷ Miller, M., & Hemenway, D. (1999). The relationship between firearms and suicide: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 4(1), 59–75.

samobójczą niż kobiety, tak kwestia dotyczy także metod. W porównaniu, kobiety częściej wybierają mniej śmiertelne metody, takie jak pigułki, leki, trucizny.⁸ Badania przedstawione do tej pory przekonująco przedstawiają dane, że dostępność do broni palnej zwiększa prawdopodobieństwo samobójstwa.⁹ Z raportu Centrów Kontroli i Prewencji Chorób (CDC), federalnej organizacji podległej Departamentowi Zdrowia i Opieki Społecznej, wynika, że łącznie w 2017 roku rany postrzałowe spowodowały śmierć 39 773 osób. Statystycznie to 12 takich zgonów na 100 tys. mieszkańców, podczas gdy w 2010 roku współczynnik ten wynosił 10,1. Eksperci zwracają uwagę, że wyniki te są wielokrotnie wyższe niż w innych rozwiniętych krajach. Jako przykład podano 0,2 osoby zabitej na 100 tys. mieszkańców w Japonii, 0,3 w Wielkiej Brytanii i 0,9 w Niemczech (samobójstwa z użyciem broni palnej). W sąsiadującej z USA Kanadzie współczynnik ten wynosi 2,1.¹⁰ Można domniemywać, że ograniczenie dostępu do broni palnej może być logiczną strategią zapobiegania samobójstwom. Analizując statystyki można uznać, że różnica związana z dostępnością broni palnej w danym państwie, a śmiercią samobójczą ma znaczenie. Dla przykładu można zastanowić się nad kwestią dostępności broni w takim kraju jak Polska, a Stany Zjednoczone.¹¹

Zgodnie z analizami przeprowadzonymi przez Moscickiego (1997), profilaktyka samobójstw powinna być priorytetem dotyczącym interdyscyplinarnej grupy badaczy. Bardzo wiele osób (w tym zagrożonych ryzykiem suicydalnym), nie zdaje sobie sprawy z tego jak ważna jest wiedza dotycząca podstawowych elementarnych kwestii. Wiele osób, które próbowały popełnić samobójstwo z użyciem broni palnej – pożyczyły pistolet lub nigdy wcześniej nie używały tego typu sprzętu. W artykule *Identification of suicide risk factors using epidemiologic studies* badacz opisał, że badania nad tym zagadnieniem są priorytetem jeśli zagrożenia dla populacji mają być lepiej zrozumiane przez społeczeństwo. Coraz więcej danych stanowi o tym, że zmienia się epidemiologia aktów samobójczych, szczególnie, gdy kwestie problematyczne zostają włączone do analizy grup o wysokim ryzyku suicydalnym.

⁸ American Foundation for Suicide Prevention. (2013, September 6). American Foundation for Suicide Prevention. <https://www.afsp.org/news-events/in-the-news/understanding-suicide-myth-vs.-fact>

⁹ Simon, T. R., Swann, A. C., Powell, K. E., Potter, L. B., Kresnow, M., & O'Carroll, P. W. (2001). Characteristics of impulsive suicide attempts and attempters. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 32 (1 Suppl), 49–59.

¹⁰ <https://www.tvp.info/40414101/amerykanie-zabijaja-sie-na-potege-najgorsze-statystyki-uzycia-broni-palnej-od-20-lat>

¹¹ Brent, D. A., & Bridge, J. (2003). Firearms availability and suicide: Evidence, interventions, and future directions. *The American Behavioral Scientist*, 46(9), 1192–1210.

Najwyższe wskaźniki samobójstw obejmują przede wszystkim mężczyzn, osoby starsze i osoby Białe. Grupy o wysokim odsetku prób samobójczych są bardzo różne, trudno stworzyć profil samobójcy, co również wpływa negatywnie na określenie jednorodnego programu profilaktycznego.¹²

Nawet najbardziej rzetelne statystyki w Polsce różnią się od siebie. Komenda Główna Policji (KGP) i Główny Urząd Statystyczny (GUS) z założenia mają dostęp do takiej samej populacji. Jednakże w każdym roku te statystyki nie są spójne. Na stronie KGP jest informacja o tym jak są gromadzone i generowane dane odnośnie aktów samobójczych (dane zostały przedstawione w Tabeli 1).

Tabela 1. Zmiany Komendy Głównej Policji w gromadzeniu danych dotyczących aktów samobójczych

Lata	Metoda	Opis
Do 2012 roku	Druk stp10 - „Zgłoszenie zamachu samobójczego”, System PSSP Temida	- dane dotyczące samobójstw gromadzone i generowano na podstawie druku stp10 - po przeprowadzeniu i zakończeniu postępowania sprawdzającego, w trybie art. 308 kpk lub postępowania przygotowawczego
Od 2013 roku	Formularz KSIP 10 – „Rejestracja zgłoszenia zamachu samobójczego” Dane KSIP	- zmieniono sposób gromadzenia i generowania danych statystycznych dotyczących zamachów samobójczych. - realizowany bezpośrednio po wydarzeniu w momencie ustalenia, że doszło do zamachu samobójczego. - system przechowuje dane, z możliwością edycji (miesiąc) pozwalając na modyfikację w przypadkach ustalenia w późniejszym etapie postępowania, iż nie doszło do zamachu samobójczego.
Od 2017 roku	Formularz (zmieniony) „KSIP 10 - zgłoszenie zamachu/zachowania samobójczego”	- zmieniono formularz KSIP 10 - rejestracja zgłoszenia/zamachu samobójczego.

¹² Moscicki E.K. (1997). Identification of suicide risk factors using epidemiologic studies. *Psychiatry Clinic North America*. 1997;20, s. 499–517

Źródło: analiza własna na podstawie danych Komendy Głównej Policji (KGP)
<http://www.statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/zamachy-samobojcze/63803,Zamachy-samobojcze-od-2017-roku.html>

Bardzo często można wyróżnić tzw. czarne listy samobójstw. Niewiadome jest często to, czy dane zdarzenie np. drogowe było zamierzonym samobójstwem czy nieszczęśliwym wypadkiem, tym aspektem zajmuje się kryminalistyka czy niektóre elementy psychologii transportu. Nawet osoby zajmujące się zawodowo niniejszą tematyką, często nie są w stanie zweryfikować realnej wersji. Grupy o wysokim odsetku prób samobójczych to nastolatki młodzi dorośli kobiety (szczególnie młode kobiety), Czarni i Biali w wieku od 25 do 44 lat. Ponadto z danych wynika, że zatrucie jest najczęstszą metodą prób samobójczych, jednakże bardzo często udaje się te osoby ocalić i zapobiec najgorzej kwestii, czyli śmierci. Niestety, analizowana w niniejszym artykule broń palna jest najczęstszą metodą samobójstw w Ameryce.¹³

Profilaktyka presuicydalna

Na stronie Violence Policy Center (Research, Investigations, Analysis & Advocacy for a Safer America) zamieszczona jest informacja na temat niebezpiecznych kwestii związanych z bronią palną. Według ekspertów, aby zmniejszyć liczbę ofiar przemocy w Ameryce, pilnie potrzebne jest prawidłowe podejście do zdrowia publicznego. Pistolety są jedynymi produktami konsumenckimi w Stanach Zjednoczonych, które nie muszą spełniać federalnych norm dotyczących zdrowia i bezpieczeństwa. Rząd federalny powinien regulować broń palną dla zdrowia i bezpieczeństwa, tak jak każdy inny produkt konsumencki.¹⁴ Zgodnie z opinią Violence Policy Center - epidemia przemocy w Ameryce może być związana jest z łatwą dostępnością broni palnej i słabymi przepisami dotyczącymi zapobiegania przemocy. Niniejsza korelacja związana jest z tym, że brak przepisów prawnych, czyli łatwy dostęp do broni, brak profilaktyki może skutkować tym, że broń będzie wykorzystana do celów innych, niż do których została stworzona. P. Podsiedlik (2010) w książce *Zagadnienia administracyjno-prawne posiadania broni palnej w Polsce. Charakterystyka posiadania broni palnej* skupia się na podstawowych kwestiach związanych z tym tematem. Zasady funkcjonowania prawa w Polsce różnią się w sposób znaczący od

¹³ Moscicki EK (1997).. Identification of suicide risk factors using epidemiologic studies. *Psychiatr Clin North America*. 1997;20:499–517

¹⁴ <http://vpc.org/revealing-the-impacts-of-gun-violence/>

innych np. USA. Aspekty związane z historią, kulturą wywarły zupełnie inny schemat na traktowanie kwestii związanej z bronią palną. Rzeczpospolita Polska jest państwem unitarnym z systemem prawa stanowionego, zatem większość regulacji prawnej związanej z prawami politycznymi oraz obywatelskimi jest ustanawiana na szczeblu ogólnokrajowym. Ponadto, to władza centralna zajmuje się kwestią posiadania, przechowywania czy przenoszenia broni palnej.¹⁵ Ludzie często nie poddają refleksji faktu, że postęp naukowo-technologiczny oprócz wielu korzyści, które usprawniają i modyfikują pracę, ma też negatywne strony, np. uzależnienia, przestępstwa, kradzieże, terroryzm – a co z tego wynika – ograniczone bezpieczeństwo. Niekontrolowany progres wpływa niekorzystnie na kwestię związaną z eskalacją problematyki dotyczącej zagrożenia cywilizacyjnego.¹⁶

Podsumowanie

Bezpieczeństwo w XXI wieku jest bardzo ważną kwestią związaną z funkcjonowaniem ogółu społeczeństwa. Dostępna profilaktyka, środki zaradcze czy prewencja często nie jest adekwatna do nowoczesnych wyzwań. Problem podjęty w pracy jest warty pogłębienia, gdyż w dalszym ciągu ilość osób, która popełnia samobójstwa jest bardzo duża. Ich ilość (roczna) może być także determinowana tym, że wiele osób ma dostęp do śmiertelnych środków, takich jak broń palna. Różnorodność podejść, a także wielość sposobów analizowania kategorii bezpieczeństwa powoduje, iż niezbędnym staje się zabieg uściślenia, polegający na precyzyjnym wskazaniu jego odmian, co umożliwia dalszą, pogłębioną analizę jego aspektów. Współczesne bezpieczeństwo charakteryzuje wiele form, a zwiększająca się ilość kontekstów, w których występuje bezpieczeństwo, powoduje, iż obejmuje swym zakresem nie tylko utrwalone zagadnienia. Zalicza się do nich kwestie militarne, czy polityczne, ale także problematykę ekologii, demografii, czy też zdrowia. Podkreślić również należy, w kontekście poprzednich rozważań, iż bezpieczeństwo stanowi szczególną wartość, która przenika i determinuje wiele dziedzin życia społecznego, z tego też powodu można dostrzec proces wyłania się wielu form bezpieczeństwa. Nowym rodzajom bezpieczeństwa towarzyszy ogólnikowa i niedookreślona treść. Fakt ten powoduje zamieszanie terminologiczne przekładające się na trudności w jednoznacznym rozumieniu

¹⁵ P. Podsiedlik, Zagadnienia administracyjno-prawne posiadania broni palnej w Polsce. Charakterystyka prawa posiadania broni palnej, Katowice 2010, s. 7-9

¹⁶ B. Hołyst, Bezpieczeństwo jednostki, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2014, s. 65–106.

przedstawionej problematyki. Poprzez ciągły rozwój w znaczny sposób zmienia się otaczająca ludzi rzeczywistość. Konieczna jest w tym momencie adaptacja do nowych sytuacji i stanów. Istotne wydaje się także to, że społeczeństwu zależy równocześnie na bezpieczeństwie, stabilności w życiu, jak i na stałym rozwoju cywilizacyjnym oraz dostępie do nowoczesnych udogodnień.